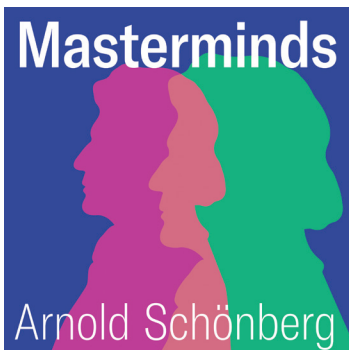

Over het Nederlands Philharmonisch Orkest

Het Nederlands Philharmonisch Orkest ontstond in 1985 uit drie verschillende orkesten: het Utrechts Symfonie Orkest, het Nederlands Kamerorkest en het Amsterdams Philharmonisch Orkest. Jaarlijks speelt het orkest zo'n 50 concerten en operaproducties in Het Concertgebouw Amsterdam, Nationale Opera & Ballet en andere belangrijke podia in Nederland. Het orkest is sinds de oprichting in 1985 de vaste orkestpartner van De Nationale Opera en wordt internationaal gerekend tot de beste operaorkesten. Lorenzo Viotti werd in 2021 benoemd tot chef-dirigent van het Nederlands Philharmonisch Orkest en De Nationale Opera, een dubbelrol die hij net als zijn voorgangers Marc Albrecht en Hartmut Haenchen met verve vervult. Met Viotti waait er een frisse wind door beide organisaties. Het orkest speelt onder zijn leiding met hernieuwde energie en weet, naast het vertrouwde publiek, ook een nieuwe generatie muziekliefhebbers aan zich te binden.

Masterminds over Schönberg

In deze podcast hoor je meer over de mens achter de grote componist. Musicoloog Kees Wisse en podcastmaker Botte Jellema duiken samen in het vaak complexe leven van de grote meesters in de klassieke muziek. De aflevering over het leven en de muziek van Arnold Schönberg is te beluisteren in diverse podcastapps of via orkest.nl/schonberg.

Nederlands
Philharmonisch
Orkest

Programmatoelichting

Schönberg Verklärte Nacht

Verdi Quattro pezzi sacri

Lorenzo Viotti, dirigent
Reinout Scholten van Aschat, verteller
VU-Kamerkoor, Kamerkoor NEXT,
Vocaal Ensemble MUSA

za 25 | ma 27 november
Het Concertgebouw

Yakult

orkest.nl

Programma

Arnold Schönberg (1874 - 1951)

Verklärte Nacht voor strijkorkest,
op. 4 (1899, rev. 1943)

Pauze

Giuseppe Verdi (1813 - 1901)

Quattro Pezzi Sacri
Ave Maria voor koor (1889)
'Scala enigmatica armonizzata a
4 voci miste'
Moderato

Stabat Mater (1896 - 1897)
Sostenuto

Laudi alla Vergine Maria voor
vrouwenkoor (1886 - 1888)
'Tolte dall' ultimo canto del "Paradiso"
di Dante per 4 voci femminili, sole'
Moderato

Te Deum (1895 - 1896)
Sostenuto

Liedteksten

Scan de QR-code om Richard Dehmels gedicht *Verklärte Nacht* te lezen
(vertaling: Emile van Brakel), en de liedteksten van *Quattro pezzi sacri*
(vertaling: liederennederlandsvertaald.nl).

Nederlands

Philharmonisch Orkest

Lorenzo Viotti, dirigent
MUSA (Béni Csillag)
Kamerkoor NEXT (Fokko
Oldenhuis)

VU Kamerkoor (Krista Audere)
Reinout Scholten van Aschat,
voordracht
Edward Ananian-Cooper,
koördirigent
Irina Sisoyeva, repetitor

za 25 november 2023, 20.15 u

ma 27 november 2023, 20.15 u

Het Concertgebouw

Het concert duurt ca. 100 minuten.

Voorprogramma

za 25 november 2023,

19.40 - 20.00 u in de Spiegelzaal

Marije Bosnak interviewt
DNO-koördirigent Edward
Ananian-Cooper.

ma 27 november 2023,

19.40 - 20.00 u in de Spiegelzaal

Jet Berkhout interviewt
Edward Ananian-Cooper.

Desirée van Gelderen, lichtontwerp

Muziek uit het hart

We kennen Giuseppe Verdi vooral als operacomponist, en Arnold Schönberg als vernieuwend modernist. In dit concert krijgen we van beiden een andere kant te zien, ze bieden ons een blik in hun innerlijke wereld. 'De spirituele en religieuze dimensies van Schönbergs *Verklärte Nacht* en Verdi's *Pezzi sacri* raken elkaar in dit programma aan', aldus artistiek leider Willem de Bordes.

Liefde overwint

Voordat Arnold Schönberg misschien wel de grootste muziekvernieuwer van de afgelopen eeuw werd door met een volledig nieuwe toontaal te komen (de 'twaalftoonmuziek'), begon hij zijn carrière als een componist met een laat-romantisch stijl in de lijn van Brahms, Wagner en Strauss. Zijn eerste succes én controversie – van beide zouden er nog vele volgen – oogstte Schönberg vlak voor de eeuwwisseling met het strijksextet *Verklärte Nacht*. Dat succes kwam doordat het simpelweg een heel goed stuk is. De controversie ontstond mede door een paar 'onverklaarbare samenklanken' die volgens enkele critici niet met de tonale regels strookten. Maar het grote publiek – dat die regels toch niet tot in de puntje kende – vond dat minder problematisch dan het gedicht dat aan het werk ten grondslag lag. Vanwege de bundel *Weib und Welt* waarin het gedicht *Verklärte Nacht* verscheen, werd de dichter Richard Dehmel namelijk veroordeeld voor obsceniteit en blasfemie. Schönberg zag dat anders, die zag een ode aan de transformerende krachten van liefde en geloof.

Met zijn sextet, dat hij ruim vier decennia later bewerkte tot een versie voor strijkorkest, volgt hij het gedicht op de voet: eerst horen we hoe een man en een vrouw door een winters bos wandelen (*Sehr langsam* in Schönbergs originele partituur, *Grave* in de strijkorkestversie). Hun tred is langzaam, de spanning in de muziek bouwt op, tot een enorme climax van angstige anticipatie. Waar die beladenheid vandaan komt, wordt in de volgende sectie (*Breiter/ Molto rallentando*) duidelijk: de vrouw biecht op vóór hun ontmoeting zwanger te zijn geraakt van een andere man. Na deze schokkende bekentenis keert de muziek van het begin terug (*Schwer betont/A tempo*): de stilte in het bos legt de focus weer op de zware passen van de twee geliefden. De verteller schetst nog even het beeld van de man en de vrouw onder het maanlicht in het bos

en de spanning is wederom groot, want hoe zal de man reageren? Dan volgt de ontlading: een hemelse melodie in de eerste celli, onder begeleiding van verglijdende akkoorden van de andere strijkers, geeft het gevoel van een zekere heiligheid (*Sehr breit und langsam/Adagio*). Dat klopt ook wel een beetje, want in deze passage vergeeft de man de vrouw direct en belooft hij haar zijn liefde en trouw. De liefde maakt van haar kind, hún kind. In de laatste regels vallen de twee elkaar in de armen. Dehmel verbindt in zijn gedicht de fysieke wereld en de fysieke liefde ('Hij pakt haar bij de stevige dij, in de lucht mengt zich hun adem vrij') met spiritualiteit en religieuze thema's. Schönberg weet in zijn muziek dat fysieke aspect tot leven te brengen en een breed scala aan menselijke emoties te verklanken, terwijl hij de transformerende krachten van liefde en geloof bezingt. Dat maakt *Verklärte Nacht* – hoewel een buitenbeentje in zijn oeuvre – een waar meesterwerk, waar hij zijn leven lang trots op is gebleven.

Religieus theater

Misschien is Verdi wel de grootste operacomponist ooit. Vraag het een Italiaan en die zal dat bevestigen: Verdi is een ware Italiaanse volksheld. Maar hij was veel meer dan dat. Tot aan zijn dood was hij een gepassioneerd boer, met prachtige landerijen waarop hij groenten verbouwde en vee hield. Hij was een groot filantroop die vlak voor zijn dood een *casa di riposo* (rusthuis) voor bejaarde musici liet bouwen. Verdi was ook nog eens zeer actief in de Italiaanse politiek.

Ook muzikaal was Verdi veelzijdiger dan vaak gedacht. Hij componeerde een prachtig strijkkwartet, en tussen zijn 13e en 18e schreef Verdi honderden marsen en symfonieën voor kerken en academies. Toch kennen we Verdi vooral als opera-componist, én als componist van het *Requiem*, met dat beroemde, aardverschuivende *Dies irae*.

Dat *Requiem* had in Italië direct succes, maar kon daarbuiten op veel kritiek rekenen. Vooral buitenlandse critici vonden het eerder een opera dan een requiem: te groot, te veel, ongeloofwaardig. Een beetje regisseur zou het wel kunnen ensceneren, zo luidde het vooroordeel.

Maar Verdi was een religieus man en zijn muziek kwam recht uit het hart. Ook al was zijn band met de kerk moeizaam: op zijn tiende was hij al kerkorganist in zijn geboortedorp, maar op twintigjarige leeftijd werd hij door het kerkbestuur gepasseerd als orkestleider van de kerk van Buseto. Dat leidde tot rellen in de stad waar zelfs de Minsiter van Binnenlandse Zaken van Parma

aan te pas moest komen om de boel te sussen. Het leidde bij Verdi tot een afkeer van de kerkinstuties. Maar met het *Requiem* heeft hij toch echt kerkmuziek willen schrijven. En hij was oprecht in de manier waarop hij emoties in klank heeft omgezet. Dit deed hij op een manier die bij de wat ingetogener Noorderling wat teatraal kan overkomen, maar die voor hem volledig natuurlijk was. Wat dat betreft zijn de *Quattro pezzi sacri*, vier religieuze stukken, weliswaar iets ingetogener van aard – vooral de delen zonder orkest, met alleen koor – maar ook deze religieuze stukken schuwen het grote gebaar niet. Hij componeerde de stukken los van elkaar, tussen 1886 en 1897. In die periode overwoog Verdi met pensioen te gaan en het componeren op te geven. Toch moesten er nog twee Shakespeare-opera's komen voordat hij zich met een gerust hart kon terugtrekken: de dramatische *Otello* (1886) en komische *Falstaff* (1893).

Als religieuze tegenhanger van deze twee laatste, wereldse opera's werkte hij aan een *Ave Maria* voor a capella koor (1889) en een *Laudi alla Vergine Maria* (1886-1888) voor vrouwenkoor, op een gebed uit het slotdeel (*Paradiso*) van Dantes *De goddelijke komedie*. Twee stukken voor zijn zielenheil, naast het theatrale operageweld. 'Scala enigmatica armonizzata a 4 voci miste' luidt de prachtige ondertitel van het *Ave Maria*: een 'enigmatische toonladder' geharmoniseerd voor gemengd vierstemmig koor. Deze speciale toonladder combineert mineur en majeur, droevig en opgewekt, en werd uitgevonden door een muziekprofessor uit Bologna. De professor daagde componisten uit om deze toonladder meerstemmig te maken en Verdi nam met dit *Ave Maria* de handschoen op. De enigmatische toonladder geeft het werk een mysterieus geluid, waarin tonen in elkaar overvloeien.

Na de voltooiing van zijn opera's dacht Verdi rustig te kunnen genieten van zijn oude dag, maar de muziek bleef knagen, hij was nog niet klaar. Hij pakte die twee a capella werken erbij en componeerde er nog een *Te Deum* (1895 – 1996) en een *Stabat Mater* (1896 – 1897) voor koor en orkest bij. Vooral het *Te Deum* was hem dierbaar, hij wilde zelfs met deze partituur begraven worden. Het is het meest theatrale van de *Pezzi sacri* en helemaal in lijn met Verdi's religieuze beleving: emotievol, groots, meeslepend en veelzijdig. Net als Verdi zelf en net als zijn opera's.

Tekst: Alexander Klapwijk

Biografieën

Lorenzo Viotti, dirigent

Lorenzo Viotti is chef-dirigent van het Nederlands Philharmonisch Orkest en De Nationale Opera. In zijn eerste seizoen leidde hij het orkest onder meer in Mahlers *Vijfde symfonie*. Voor zijn komst naar Amsterdam was hij chef-dirigent van het Gulbenkian Orkest in Lissabon. Viotti dirigeerde bij internationale operahuizen als Staatsoper Stuttgart, Semperoper Dresden, Oper Frankfurt, Teatro alla Scala, Opéra national de Paris, The Metropolitan Opera en de Wiener Staatsoper. Vorig seizoen speelde het Nederlands Philharmonisch Orkest onder Viotti op beroemde concertpodia in Parijs, München en Wenen met pianiste Maria João Pires. Viotti was de artist-in-residence bij de Wiener Musikverein. Dit seizoen staan er buitenlandse concerten op het programma in België en Duitsland met sterviolist Lisa Batiashvili en cellist Maximilian Hornung. Dit programma wordt ook in Amsterdam gespeeld.

Het projectkoor

Verdi's *Quattro pezzi sacri* wordt gezongen door een speciaal samengesteld projectkoor, dat bestaat uit het VU-Kamerkoor (Amsterdam), Kamerkoor NEXT (Utrecht) en Vocaal Ensemble Muse (Utrecht), aangevuld door 16 professionele zangers. Deze gezelschappen vinden elkaar in hun gedrevenheid, hun sprankelende mix van jong en oud(er), en hun veelzijdige repertoire. In september begonnen de koren afzonderlijk met repeteren, met Irina Sisoyeva als repetitor, en elk onder leiding van hun eigen dirigent: Krista Audere voor het VU-Kamerkoor, Fokko Oldenhuis voor Kamerkoor NEXT en Béni Csillag voor Muse. Daarna ging de Australisch-Belgische dirigent Edward Ananian-Cooper (artistiek leider van het koor van De Nationale Opera) met de koren sámen aan de slag, en veranderden de drie gezelschappen in een krachtige eenheid. Na de bijzondere generale repetitie in de Westerkerk in Amsterdam, onder leiding van Lorenzo Viotti en aangevuld met de 16 ervaren professionele zangers, was het projectkoor officieel klaar voor Het Concertgebouw. Ze leveren vanavond een topprestatie, want Verdi schreef met zijn *Quattro pezzi sacri* koormuziek die goed in het gehoor ligt maar uitdagend is om te zingen. Koormuziek die uiteenloopt van intiem en klein – zoals in *Laudi alla Vergine Maria*, dat alleen door de vrouwen wordt gezongen – tot massaal-majestueus in het achtstemmige (!) slotstuk *Te Deum* ('Saaaanctus!').

Reinout Scholten van Aschat, voordracht

Acteur Reinout Scholten van Aschat (1989) begon zijn carrière in 2005 met een rol in de hitserie *Gooische Vrouwen*, gevolgd door rollen in de jeugdfilms *Afblijven* en *Kruistocht in spijkerbroek*. Hij studeerde in 2011 af aan de Toneelschool Maastricht. Een jaar later won hij een Gouden Kalf voor zijn rol in *De Heineken Ontvoering*. Daarnaast speelde hij in de televisieserie *Johan* over het leven van Johan Cruyff en de film *Beyond Sleep* naar het boek *Nooit meer slapen* van Willem Frederik Hermans. In 2022 speelde hij met zijn vader Gijs Scholten van Aschat in de film *Zee van Tijd*, waarvoor beiden tijdens het Milan International Film Festival in de prijzen vielen. Ook speelde Reinout Scholten van Aschat in toneelstukken bij Het Nationale Toneel en Theater Oostpool. Momenteel is hij verbonden aan Orkater en het daaraan gelieerde muziektheatercollectief Lars Doberman.

Uw mening is waardevol

Bij veel van onze concerten in Het Concertgebouw organiseren wij een gratis voorprogramma. Graag stemmen wij die voorprogramma's nog meer af op uw wensen. Daartoe willen wij u een aantal vragen voorleggen.

Uit dank verloten wij onder de respondenten 3 x 2 kaarten voor het concert met *Symfonie nr. 9* van Mahler onder leiding van chef-dirigent Lorenzo Viotti op zaterdag 13 of maandag 15 april 2024 in Het Concertgebouw, dag naar keuze. Scan deze QR-code om de enquête in te vullen.

Reserveer nu uw volgende concert op [orkest.nl](https://www.orkest.nl)

Lorenzo Viotti dirigeert Bartók en Sibelius

Chef-dirigent Lorenzo Viotti dirigeert de geliefde *Symfonie nr. 1* van Sibelius. Violist Augustin Hadelich, die eerder artist-in-residence van het Nederlands Philharmonisch Orkest was, keert terug met Bartóks krachtige *Vioolconcert nr. 2*.

za 9 december 2023, 20.15 u

zo 10 december 2023, 14.15 u

Het Concertgebouw

Nederlands Philharmonisch Orkest

Lorenzo Viotti, dirigent

Augustin Hadelich, viool

